

KIJK WIJZER

10-14 onderwijs in de praktijk

KPC Groep

Verstand van leren
Gevoel voor mensen

www.kpcgroep.nl

Colofon

KIJKWIJZER

10-14 onderwijs in de praktijk

© 2018, KPC Groep, Helvoirt

Auteurs: Marleen Reincke, Jessica Smulders-Welten, Wendy Timmer

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, door middel van druk, fotokopieën, geautomatiseerde gegevensbestanden of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Met dank aan de 10-14 scholen

- Spring High - Amsterdam
- Tiener College - Gorinchem
- Onderwijsroute 10-14 - Zwolle

WOORD VOORAF

Een route die het kind volgt? Het kán!

De overgang po-vo is een vraagstuk waar veel aandacht voor is. En dat is hard nodig. Een van de majeure knelpunten in het Nederlandse onderwijsstelsel is de vroegselectie. Zowel de inspectie als de OESO hebben hier de vinger opgelegd en zien dit als een weeffout in ons onderwijssysteem die kansenongelijkheid in de hand werkt.

Gelukkig zien we dat de bordjes verhangen worden. Ook in 'Den Haag'. Het kabinet biedt meer experimentele ruimte voor po- en vo-besturen om de samenwerking te zoeken in 10-14 scholen. Dit mede als vrucht van de lange adem en inzet van de onderwijspioniers en -bestuurders die aan de basis stonden van deze onderwijsinnovatie op het grensvlak van primair en voortgezet onderwijs.

Deze publicatie van KPC Groep komt dan ook precies op het goede moment. Gebaseerd op praktijkonderzoek reiken de samenstellers bruikbare inzichten aan. Interessant voor de groeiende groep scholen in het po en vo die in de startblokken staan om 10-14 onderwijs in te richten. Daarnaast is deze publicatie in onze ogen ook een aanrader voor alle anderen in het onderwijslandschap die op zoek zijn naar innovatieve openingen om het onderwijssysteem aan te passen aan wat kinderen echt nodig hebben.

Vanuit dat perspectief is 10-14 onderwijs een betekenisvolle stap op weg naar een doorgaande leerlijn van 2 tot 18 jaar. Waarbij de route het kind volgt in plaats van omgekeerd. Het kan!

Harry Grimmius
Henk Mackloet

*Vertegenwoordigers 'kwartiermakers 10-14 onderwijs' en initiatiefgroep
onderwijsbestuurders*

INHOUD

VOORWOORD

Wat is 10-14 onderwijs eigenlijk?

INLEIDING

HOOFDSTUK 1

Inkijken bij drie 10-14 scholen 1

1.1 Tiener College Gorinchem 1

1.2 Spring High Amsterdam 2

1.3 Onderwijsroute 10-14 Zwolle 3

HOOFDSTUK 2

Verhalen uit de praktijk 5

2.1 Onderwijskundig perspectief 5

2.1.1. Persoonlijke leerroutes 5

2.1.2. Inspirerende lessen 7

2.1.3. Talenten ontwikkelen 10

2.1.4. Gebruik van feedback 12

2.2 Pedagogisch perspectief 15

2.2.1. Persoonlijke ontwikkeling 15

2.2.2. Pedagogische relatie 17

2.3 Organisatiekundig perspectief 19

HOOFDSTUK 3

Reflectie op 10-14 vanuit de theorie 21

HOOFDSTUK 4

Doorontwikkeling van 10-14 onderwijs 25

REFERENTIES 27

VOORWOORD

Wat is 10-14 onderwijs eigenlijk?

Wat is 10-14 onderwijs eigenlijk? Die vraag werd me onlangs gesteld door een hoogleraar pedagogische en onderwijskundige wetenschappen. Is het een ideologie? Is het onderwijsmarketing? Is het een schoolorganisatie? Is het een experiment? De vraag van de professor kon ik heel goed begrijpen. Wat is 10-14 onderwijs eigenlijk? Mijn antwoord aan de professor was dat 10-14 onderwijs zich niet zo gemakkelijk in een hokje laat stoppen. De praktijken van 10-14 onderwijs waar ik in mijn werk als onderwijsadviseur kennis mee gemaakt heb, zijn vooral praktijken waarin onderwijsprofessionals onderwijs willen maken dat werkt, dat deugt en dat deugd doet.

In deze publicatie stellen we drie van die scholen aan u voor. Drie scholen die een vorm van 10-14 onderwijs verzorgen. De publicatie is het resultaat van een praktijkonderzoek dat drie studenten onderwijswetenschappen voor KPC Groep hebben uitgevoerd in de periode van maart tot en met juli 2018.

KPC Groep heeft het initiatief tot dit praktijkonderzoek genomen met de bedoeling om praktijken van 10-14 onderwijs open te leggen. We willen met dit onderzoek geïnteresseerde leraren en schoolleiders, onderwijsondersteuners en bestuurders, beleidsmakers en wetenschappers laten zien hoe onderwijsprofessionals vorm geven aan 10-14 onderwijs.

Op ons verzoek hebben de onderzoekers 'drie brillen' gebruikt om het 10-14 onderwijs onder de loep te nemen. Met een **onderwijskundige** bril op is gekeken naar de wijze waarop leerlijnen worden vormgegeven, welke didactische werkvormen daarbij worden ingezet en hoe leraren daarin hun onderwijskundige vaardigheden aan de dag leggen. Met een **pedagogische** bril op is gekeken naar de betrokkenheid van leraren bij de ontwikkeling van kinderen. Op welke manier bewerkstelligen leraren een pedagogische relatie met de leerlingen, wat streven ze in die relatie na en wat betekent dat voor de kinderen en voor de leraar zelf? Met een **organisatiekundige** bril is gekeken naar het onderwijsproces en naar de wijze waarop dat ondersteund wordt door de school als professionele gemeenschap, welke rollen en taken zich daarbij voordoen en welke uitgangspunten worden gehanteerd.

We zien het resultaat van het praktijkonderzoek niet zozeer als een receptenboek voor de vormgeving van 10-14 onderwijs, maar veel meer als een inspiratieboek om vragen te stellen, vragen bij het 10-14 onderwijs, maar ook vragen bij uw eigen onderwijs. Hoe grijpen in uw school didactiek, pedagogiek en schoolorganisatie in elkaar? Als u in de achteruitkijkspiegel kijkt, maakt u dan onderwijs dat werkt, dat deugt en dat deugd doet? Wat kunt u doen om het onderwijs voor morgen iedere dag weer opnieuw te maken?

Voor mij komt uit dit praktijkonderzoek naar voren dat 10-14 onderwijs geen ideologie is, maar een professionele praktijk van even bevlogen als betrokken leraren die het kind niet uit het oog verliezen. In de drie 10-14 scholen die door ons zijn bestudeerd, wordt op heel eigen wijze en in nauw overleg met alle belanghebben-

den gewerkt aan goed onderwijs. Ja, de 10-14 scholen komen op mij over als trotse scholen, scholen die uit willen dragen wat hen onderscheidend maakt. Naar mijn mening is het veel te plat om dat een marketingtruc te noemen. In het 10-14 onderwijs wordt niet met kinderen geëxperimenteerd. We zien dat leraren onderwijsprofessionals zijn die het belang van de kinderen niet uit het oog verliezen. Die zich durven losmaken uit professionele routines, om heel bewust en doelgericht hun onderwijs te verbeteren. Het 10-14 onderwijs zie ik niet zozeer als een geëxperimenteerde organisatievorm maar meer als een waardevolle 'grenspraktijk'. Een 'grenspraktijk' waarin leraren uit het primair onderwijs en het voorgezet onderwijs elkaar ontmoeten, met elkaar samenwerken en samen onderwijs ontwerpen. Mijn vermoeden is dat deze grenspraktijk tussen twee organisaties een positieve uitwerking kan hebben op het ontwikkelen van onderwijs door professionals en op het leren van schoolorganisaties enerzijds en onderwijsprofessionals anderzijds (vgl. Akkerman & Bruining, 2016). In een vervolgstudie willen we daar graag onderzoek naar doen.

Graag bedank ik hier de leraren, schoolleiders en bestuurders die dit praktijkonderzoek mogelijk maakten voor hun medewerking. Gedurende een aantal maanden waren de drie onderzoekers Marleen Reincke, Jessica Smulders en Wendy Timmer welkom op drie 10-14 scholen in Amsterdam (Spring High), Gorinchem (Tiener College) en Zwolle (Onderwijsroute 10-14). Zij mochten in deze scholen het onderwijs observeren en daar met leraren, kinderen, directeuren en ouders over praten. De Radboud Universiteit (Eddy Denessen) en de Universiteit Utrecht (Amina Cviko) wil ik bedanken voor de deskundige begeleiding van onze stagiaires en voor de feedback op het onderzoek. Tot slot bedank ik KPC Groep collega Mandy Ankersmit voor de ondersteuning die ze aan de onderzoekers en mij bood bij het tot stand komen van deze publicatie.

Dr. Ton Bruining, onderwijsadviseur en onderzoeker

*KPC Groep
Helvoirt, Landgoed Guldenberg
November 2018*

INLEIDING

Inspiratie, dat is hopelijk wat dit boekje u gaat brengen. Het is geen blauwdruk van hoe het zou moeten, maar een van de mogelijkheden. U leert drie scholen kennen door een korte schoolomschrijving. Aan de hand van verhalen schetsen we een beeld van de dagelijkse praktijk van deze scholen. Aan de hand hiervan worden er spiegelvragen gesteld aan u als lezer om over na te denken en om misschien wel meteen toe te passen in uw eigen praktijk. Adviseurs vertellen vervolgens over de theorie en onderbouwing achter de principes van de 10-14 scholen. Dit doen zij met drie brillen, een onderwijskundige, een pedagogisch en een organisatiekundige. Wilt u graag meer weten of met de inspiratie aan de slag? Dan gaan we graag met u in gesprek.

Ken de tiener!

“Hoe gaat het met jou op school?” vraagt de schoolleider van de 10-14 school. Tegenover hem zit een meisje uit groep 6 met haar vader. “Het gaat best wel goed op mijn school, want ik haal goede cijfers, doe goed mee en klets niet te veel,” vertelt het meisje.

Heerst dit beeld bij kinderen over wat ‘goed gaan op school’ betekent? Is dat het beeld wat we willen dat kinderen van school hebben? De 10-14 scholen in dit boekje vinden van niet. Het eerste uitgangspunt is de leerling te leren kennen. Wat zijn interesses, persoonlijke kenmerken, eerdere ervaringen met het onderwijs? Wat wil de leerling leren, wat kan hij/zij goed en waar is ondersteuning in nodig? Deze vragen stellen de coaches regelmatig aan de leerlingen tijdens coachgesprekken. Kenmerkend voor 10-14 scholen is ruimte bieden aan de eigenheid van het kind en het kind laten ontdekken wat hij of zij graag wil. Ze hebben als doel om een ononderbroken ontwikkellijn te bieden. Het onderwijs is vraaggestuurd ingericht en er is flexibiliteit in de momenten van niveaukeuze en een passende overgang. Dit uit zich in een uitgestelde keuze voor het middelbaar onderwijs. Hoewel deze elementen kenmerkend zijn voor de 10-14 scholen, zijn er onderling ook veel verschillen in hoe ze het onderwijs vervolgens inrichten. Binnen de 10-14 scholen is elke school uniek. Dit zult u ook merken bij het lezen van de school beschrijvingen en de verhalen. Ontdek de diversiteit en de uniciteit en laat u inspireren door de verhalen.

HOOFDSTUK 1

Inkijken bij drie 10-14 scholen

1.1 Tiener College Gorinchem

Het Tiener College is gesitueerd in een voormalig basisschool gebouw in Gorinchem-Oost. Het schoolgebouw is aan de ene zijde omringd door een woonwijk, aan de andere kant door een groot park. Tegenover de ingang bevindt zich basisschool Graaf Reinald, waarmee de speelpleinen gedeeld worden. De school is gestart in augustus 2012 als samenwerking tussen de primair onderwijs stichting LOGOS en de voortgezet onderwijs stichting CVO-AV. Beide stichtingen hebben een Christelijke grondslag en komen uit Gorinchem en omgeving. De school telt dit schooljaar ongeveer 60 leerlingen in de leeftijd van 10 t/m 15 jaar, ingedeeld in twee stamgroepen. Zij worden onderwezen en begeleid door vier vaste parttime leergroepbegeleiders, twee bij elke stamgroep, en zes vakspecialisten voor een aantal uur in de week. De school wordt geleid door Mariska van Wijngaarden en Pieter Snel. Sinds twee jaar is de school uitgebreid met een Junior College voor groep 1 t/m 6 en een Peuter College voor 2 t/m 4 jaar.

Het Tiener College wil leerlingen opleiden tot “ruimdenkers” en “losmakers”. Hiermee wordt bedoeld dat leerlingen hun creativiteit gebruiken, talenten ontwikkelen, slimme oplossingen bedenken, samenwerken, presenteren, hun eigen werk beoordelen, zelfstandig worden en een brede basiskennis ontwikkelen. Daarnaast wordt leerlingen geleerd na te denken over wat en hoe ze hun mening vormen en delen. In het leerproces hebben nieuwsgierigheid, eigenaarschap en zelfreflectie een belangrijke rol. Er is veel aandacht voor ontwikkelingsvaardigheden, talenten en krachten van leerlingen. Het Tiener College streeft ernaar dat leerlingen werken met energie, plezier en flow en dat als ze de school verlaten weten welke kant ze op willen en welk niveau bij hen past.

Een dag op het Tiener College begint met een Pick Me Up. Dit is een inspirerende presentatie door een leraar, leerling of gast over uiteenlopende onderwerpen, waarbij er veel interactie is met de leerlingen. Voornaamste doel is inspireren en nieuwsgierig maken. Na de Pick Me Up wordt de dag vervolgd met een planningskring, reken- en taalonderwijs, een moment om te werken aan het persoonlijke leerplan en de eigen leervragen van de leerlingen, een thematisch middagprogramma. Afsluitend is er een reflectiekring. Het Tiener College geeft haar onderwijs vorm aan de hand van zes kernconcepten. De kernconcepten zijn: leven, wereldburger, ontdekkingen, communicatie, kracht en duurzaamheid. Hiervan worden er elk jaar drie behandeld. Dus binnen een periode van twee jaar tijd hebben leerlingen alle kernconcepten behandeld.

Het onderwijs is opgebouwd aan de hand van leerdoelen, en gepersonaliseerd door een persoonlijk leerplan en persoonlijke leervragen. Er wordt gekozen voor verschillende werkvormen en verschillende formatieve toetsvormen. Leerlingen verzamelen zelf bewijs voor hun kennis en vaardigheden die ze opslaan in hun

portfolio. Door het hele jaar heen krijgen ze van de leraar en medeleerlingen feedback over wat ze beter kunnen doen, feedforward over hoe ze iets aan kunnen gaan pakken, tips en tops. Daarnaast presenteren leerlingen elke maand en aan het eind van het jaar hun successen aan ouders. Er wordt gebruik gemaakt van verschillende leermiddelen, zoals apps, boeken en projecten. Daarnaast wordt er veel buiten de school geleerd met maandelijkse excursies, zogenoemde LAB's: bezoeken aan theater, musea, film, en avond masterclasses. Om het onderwijs nog meer op maat te maken hebben leerlingen de mogelijkheid om per vak naar een hoger niveau door te stromen, meer praktisch onderwijs te volgen, of kunnen de basisschoolleerlingen lessen volgen op middelbaar schoolniveau. Voor leerlingen die zich voorbereiden op de overstap naar een middelbare school is er de mogelijkheid om al lessen te volgen op die scholen.

De leergroepbegeleiders werken twee of drie dagen in de week met de stamgroep. Ze begeleiden de groep en de individuele leerlingen in hun taken en leerproces en geven instructies. Daarnaast begeleiden de leergroepbegeleiders ieder een deel van de leerlingen individueel. Tijdens deze begeleiding helpen ze de leerling met het opstellen van het persoonlijk leerplan. Drie keer per jaar vindt een gesprek plaats over successen en plannen samen met de leerling en zijn/haar ouders. De ouders worden daarnaast drie keer per jaar uitgenodigd voor een thema ouderavond. Verder participeren en ondersteunen zij bij excursies, sportdagen, kamp, kerstviering en in het onderwijs zelf door bijvoorbeeld als gastspreker te fungeren.

Om de visie en de onderwijsidealen te ondersteunen heeft het schoolgebouw van het Tiener College een grote ruimte waar leerlingen door de dag heen in groepjes kunnen samenwerken of zelfstandig kunnen werken en in de pauzes elkaar kunnen ontmoeten. Daarnaast heeft elke stamgroep een eigen lokaal en is er een instructielokaal. Er is ook een stilleruimte, kunstlokaal en technieklokaal. In het oog springend zijn de bureaustoelen op wieltjes voor de leerlingen en de groepstafels. Hierdoor kunnen leerlingen zich makkelijk verplaatsen in de ruimte.

Meer informatie over de school vindt u op www.tienercollege.nl.

1.2 Spring High Amsterdam

In het multiculturele Amsterdam Nieuw-West is sinds het schooljaar 2016/2017 Spring High gevestigd. De school is gestart vanuit een samenwerking tussen Stichting Openbaar Basisonderwijs Westelijke Tuinsteden (STWT) en Esprit Scholen. Het gebouw waarin Spring High zich bevindt, wordt momenteel nog gedeeld met het Mundus college, een andere middelbare school in Amsterdam. Spring High heeft de ambitie om te groeien en zal vanaf het schooljaar 2018/2019 het gehele pand betrekken. De school wordt geleid door Camyre de Adelhart Toorop.

Het onderwijs op Spring High is opgebouwd uit doorlopende leerlijnen, die afgeleid zijn van de kerndoelen van het voortgezet onderwijs. Spring High is een leer- en oefengemeenschap, waar grenzen op een positieve manier worden doorbroken. Grenzen van vakken worden doorbroken, doordat leraren gezamenlijk vakoverstijgende opdrachten bedenken en het onderwijs op elkaar afstemmen. Het

leren van leerlingen vindt niet alleen binnen de grenzen van de school plaats. Regelmatig wordt er middels externe opdrachten of excursies buiten de school geleerd, waarbij de groei van leerlingen centraal staat. Leerlingen krijgen geen cijfers, maar voortgang van leerlingen wordt besproken aan de hand van de doorlopende leerlijnen.

Dit alles is in lijn met de visie van Spring High: *'Spring High is een leergemeenschap waarin je vanuit vertrouwen kan zijn en worden wie je bent. Wij zijn een tikkie rebels en zoeken naar de grenzen en mogelijkheden om te kijken waar wij nog verder kunnen gaan.'* Op Spring High zijn er maar twee regels. 1: Je komt hier om te leren, en 2: Je valt een ander niet lastig.

Samenwerken, samen leven en samen leren staat op Spring High voorop. Leerlingen van verschillende leeftijden en niveaus leren met elkaar in open leerruimtes. Leraren zijn de hele dag, dus ook in pauzes, aanwezig bij de leerlingen. Iedere leerling heeft een persoonlijk leerplan, waarbij de leraar als coach begeleiding biedt. Alle leerlingen hebben een eigen coach die zij zelf gekozen hebben. Iedere week hebben de leerlingen een coachgesprek, waarin ingegaan wordt op zowel de persoonlijke als de cognitieve ontwikkeling.

Een lesdag op Spring High ziet er als volgt uit: de dag wordt gestart en afgesloten in een kring. Na de kring in de ochtend vullen leerlingen hun planning voor de dag in. In de ochtend worden er instructies gegeven die alle leerlingen volgen. In de middag werken de leerlingen zelfstandig op één van de twee leerpleinen. Bewegen neemt een grote rol in op Spring High. De leerlingen hebben iedere dag een uur sport, en op de leerpleinen kunnen de leerlingen plaats nemen op grote gymballen en fietskrukken.

Spring High is een school die volop in ontwikkeling is. Dit vraagt van leraren een grote werklust, een kritische houding en veel toewijding. Leraren staan volop 'in de ontwikkelstand' en bevragen zichzelf en elkaar continu. De visie van Spring High zit hierbij altijd in het achterhoofd. Er is ruimte voor creativiteit en het onderwijs wordt continu geëvalueerd en aangepast waar nodig.

Spring High doet zijn naam eer aan. Er worden inderdaad grote sprongen gemaakt. Spring High is gestart met 10-14 onderwijs. Inmiddels is dat al 10-15 en volgend schooljaar 10-16. Ook het leerlingenaantal groeit snel.

Meer informatie over de school vindt u op www.springhigh.nl.

1.3 Onderwijsroute 10-14 Zwolle

Onderwijsroute 10-14 is onderdeel van de scholengemeenschap Openbaar Onderwijs Zwolle en regio (OOZ). In het schooljaar 2017-2018 is deze school van start gegaan. Ongeveer 55 leerlingen uit groep 7, 8 en klas 1 hebben gekozen voor een uitstel van schoolkeuze van het voortgezet onderwijs. De locatie van school is op het terrein van een reguliere middelbare school in Zwolle. De school heeft de ambitie onderwijs voor leerlingen van 4-18 te ontwikkelen.

Annelies Robben is de schoolleider en ontwikkelaar van het 10-14 onderwijs in Zwolle. Er zijn vier leraren werkzaam op de school en daarnaast zijn er vakspecialisten. Er is een samenwerking met Hogeschool Windesheim in Zwolle. Stagiaires van het 'Teachers college' doen bijvoorbeeld hun stage op de Onderwijsroute 10-14. Vakleraren van de middelbare school Van der Capellen Michaël College geven daarnaast ook les in het gebouw van de school.

De legitimering van Onderwijsroute 10-14 berust op de ideeën van Gert Biesta. Volgens Biesta bestaat goed onderwijs uit de volgende drie domeinen: kwalificatie, socialisatie en subjectivering. Kwalificatie is het eigen maken van kennis en kunde. Met socialisatie wordt het sociale en culturele vlak benadrukt. Wie ben je in de gemeenschap? Hoe verhoud je je hiertoe? Subjectivering staat voor persoonsvorming. Thema's die hier verder aan gerelateerd zijn: autonomie, volwassenheid en verantwoordelijkheid.

In Onderwijsroute 10-14 staan leerlingen aan hun eigen roer: hun interesse, talent en bewustwording van mogelijkheden (zelfkennis) staan centraal, het onderwijs wordt daarop afgestemd. Om de leerlingen met persoonlijke leerroutes, coaching en begeleiding te kunnen ondersteunen is het belangrijk dat de leraren de ontwikkeling van de kinderen op de voet volgen. In wekelijkse coachingsgesprekken na schooltijd stellen de leerlingen samen met hun leraar (de coach) doelen op waaraan wordt gewerkt. Ouders staan niet aan de zijlijn en zijn betrokken in dit proces. Onderwijsroute 10-14 vindt het belangrijk dat de leerling zichzelf leert kennen en verantwoordelijkheid leert nemen voor zijn of haar leerproces. Ook medeleerlingen spelen hierbij een belangrijke rol. Samenwerken is een kernwaarde bij Onderwijsroute 10-14. Tijdens het samenwerken leer je namelijk je zelf ook kennen en kun je bijdragen aan het leerproces van de ander. De meeste opdrachten worden samen uitgevoerd en de coachingsgesprekken vinden in groepen van vier plaats.

Wiskunde volgen op havo-niveau en Frans op vwo-niveau is mogelijk bij Onderwijsroute 10-14. Het systeem moet het kind volgen en niet andersom. Bij het onderwijsconcept 10-14 wordt gewerkt met persoonlijke leerroutes en de kinderen krijgen opdracht op maat.

Naast rekenen/wiskunde en taal/nederlands zijn er acht kernconcepten opgesteld waar de zaakvakken in verwerkt zijn. Elk jaar komen er vier kernconcepten aan bod. De kernconcepten zijn: energie, evenwicht & kringloop, binding, materie, tijd & ruimte, groei & leven, macht & regels, communicatie, kracht & beweging. Deze acht kernconcepten zijn weer gelinkt aan vier dimensies: mens & maatschappij, mens & natuur, mens & cultuur en techniek & wetenschap. In het onderwijsaanbod is ruim aandacht voor de interesses en talenten van leerlingen. Zo wordt er bijvoorbeeld na schooltijd door het mediateam gewerkt aan een magazine van de school.

In de leerruimtes bevinden zich verschillende zitplekken. Leerlingen kunnen op hoge krukken zitten of lage stoelen. Ook zijn er plekken die uitnodigen tot samenwerken of waar je juist zelfstandig kan werken. De leerlingen maken veelvuldig gebruik van een laptop. Veel opdrachten worden digitaal gemaakt en de leerlingen leren werken met verschillende digitale programma's.

Meer informatie over de school vindt u op www.ooz.nl/onderwijsroute-10-14/.

HOOFDSTUK 2

Verhalen uit de praktijk

De praktijkonderzoekers hebben zich gedurende een periode van zes dagen ondergedompeld in de drie 10-14 scholen. Op de scholen hebben ze gesproken met kinderen, met leraren, met schoolleiders en hebben zij het onderwijs geobserveerd. De verhalen die zij hieruit hebben gedestilleerd zijn gecategoriseerd aan de hand van drie perspectieven: onderwijskundig, pedagogisch en organisatiekundig. Ge koppeld aan de perspectieven hebben de onderzoekers zogenaamde spiegelvragen ontwikkeld. Die vragen kunt u inzetten bij reflecties op uw eigen praktijk.

2.1 Onderwijskundig perspectief

2.1.1. Persoonlijke leerroutes

Planningskring

Om 9.00 uur komen de leerlingen het lokaal binnen vanuit de centrale ruimte. De dag wordt gestart met plannen. Leerlingen pakken een snelhechter uit hun tas, uit hun persoonlijke laatje of krijgen een nieuw planningsformulier van de leraar Hanna. Iedereen schrijft op zijn eigen formulier wat ze vandaag gaan doen in de tijd die ze zelfstandig gaan besteden. Ze zijn vrij om tijdens bepaalde uren op de dag zelf te kiezen wat ze willen doen, ze mogen daarbij samenwerken of individueel werken. Hanna geeft aan dat ze vandaag rekenles 9.3 af moeten hebben, dus dat ze die moeten inplannen en dat sommige leerlingen nog moeten werken aan hun kunstproject. Een aantal leerlingen overlegt met elkaar over wanneer ze een project voor Engels gaan maken en plannen al verder vooruit in de week. Hanna loopt langs en kijkt of het bij iedereen lukt. Aan Jeroen vraagt ze: "Hoe lang denk je dat je met deze taak bezig bent?" Jeroen weet het niet precies. "Ik denk dat je in dat half uur er nog wel iets bij kan doen, dat kan jij wel," antwoordt Hanna en ze loopt verder terwijl Jeroen er iets bij schrijft in zijn planning. Na een kwartier is iedereen klaar met plannen en worden de planningsformulieren even aan de kant gelegd. Het plannen gaat bij deze groep al zo goed dat Hanna er verder niet meer naar hoeft te kijken. Hanna begint met de rekeninstructie voor de eerste groep terwijl de andere groep begint met de zelfstandige rekentaak.

Leren van elkaar

In de leerruimte werken de leerlingen zelfstandig aan hun planning. Sommigen werken samen, anderen zijn alleen bezig. De leraar Jan-Jaap loopt rond en helpt waar nodig. Daarnaast leren de leerlingen ook van elkaar. In de hoek van de leerruimte zit Anne met een koptelefoon op te werken aan de hoge tafel. Frans had ze al erg snel af. "Ik volg Frans op vwo-niveau," vertelt ze. "Ik vind het vaak saai en let

niet goed op in de lessen. Dat komt omdat ik het eigenlijk best lastig vind.” In de coachgroep brengt ze dit ter sprake. Daar heeft ze bijvoorbeeld als doel gesteld om beter op te letten. Eén keer in de week wordt er na schooltijd in een vaste coachgroep gesproken over de persoonlijke leerdoelen die de leerlingen hebben gesteld. Deze gesprekken worden begeleid door de leraar en in elke groep zitten vier leerlingen. Medeleerlingen zijn deel van elkaars leerproces. Amira komt naast Anne zitten. “Kan je me nu helpen? Ik heb het programma gedownload en het filmpje heb ik je gestuurd.” Het is een opdracht voor Mens & Maatschappij, ze moeten een weerbericht maken en ze mochten zelf bedenken in welke vorm. Zij hebben ervoor gekozen om een filmpje te maken. “Jij kan heel goed editen, ik wil het van je leren,” benadrukt Amira. “Ja, ik dans en maak foto’s en filmpjes. Dat is wat ik goed kan!” zegt Anne. Beide hoofden buigen zich achter het laptopscherm.

Leerpleinen

Iedere dag om 12.00 uur start het leerplein. Op het leerplein werken leerlingen zelfstandig aan opdrachten. Leerlingen van verschillende leeftijden en niveaus zitten hier bij elkaar. Er is ruimte om te overleggen en wie liever in stilte werkt, mag in het stiltelokaal gaan zitten.

Om twaalf uur pakken de leerlingen hun spullen om te werken, zoeken een plekje achter de tafels, statafels, tafels met fietskrukken of pakken een grote gymbal om op te zitten tijdens het werken. Joran en de meeste leerlingen gaan meteen aan het werk. Leraar Anna loopt rond en vraagt aan de leerlingen wat ze vandaag gaan doen. Anna vraagt aan Tygo: “Wat ga jij vandaag doen?” “Ik ben al bijna klaar met mijn opdrachten,” antwoordt Tygo. Anna reageert hierop met “Zijn er nog andere dingen waar je aan kan werken? Zullen we samen even naar je planning kijken?” Tygo opent zijn planning en blijkt toch nog niet alles af te hebben. Dus hij kan weer verder werken. Vervolgens roept Anna Mounira bij zich. Mounira had een week geleden tijdens een formatieve toets van het vak Nederlands een black-out. Zij raakte in paniek omdat ze het gevoel kreeg dat ze de vragen niet goed genoeg kon beantwoorden.

SPIEGELVRAGEN VOOR PERSOONLIJKE LEERROUTES

- In hoeverre is er ruimte in het curriculum voor de persoonswording van uw leerling?
- Wat gebeurt er met de leerling als u uw planning loslaat waardoor de volledige verantwoordelijkheid voor de planning bij de leerling ligt?
- Hoe kunt u persoonlijke leerroutes creëren binnen een vaststaand curriculum?
- Wanneer u los van het vaststaande curriculum denkt: “hoe zou u de dag dan het liefst inrichten?”
- Hoe wordt er in het primair onderwijs en voortgezet onderwijs gewerkt met zelfstandig werken en persoonlijke leerroutes? Is het voortgezet een aanvulling op het primair onderwijs en andersom?

2.1.2. Inspirerende lessen

De duurzaamheidsshow

"Welkom bij de duurzaamheidsshow en welkom voor onze vijf gasten hier aan tafel." Sanne opent de duurzaamheidsshow en zit samen met haar medepresentator Michelle aan het hoofd van de tafel. De duurzaamheidsshow speelt zich af in de personeelskamer van de school. In een grote kring om de tafel heen zitten de bezoekers - de overige leerlingen - van de talkshow. Een van de onderwerpen gaat over duurzame kleding. Sanne stelt de volgende vraag aan de gasten: "Hoe vaak kopen jullie kleding en koop je dan ook écht dingen die nodig zijn?" Bram reageert: "Ik ga twee keer per jaar winkelen voor kleding, een keer voor de winter en een keer voor de zomer. Vaak kan ik namelijk de kleding van vorig jaar niet meer aan." Sanne vraagt hem wat hij dan koopt, Bram zegt: "Gewoon broeken en T-shirts enz., maar ik kijk wel altijd naar de prijs. Als ik een T-shirt zie dat heel duur is, dan denk ik daar nog wel even over na, maar als ik het dan echt graag wil dan koop ik het wel." Monica, een van de andere gasten, vertelt het volgende: "Ik ga wel heel vaak winkelen en ik denk dat ik dan niet altijd koop wat nodig is, maar soms ook gewoon omdat ik het leuk vind en graag wil hebben." Als alle gasten antwoord hebben gegeven op de vraag van Sanne, vraagt Bram aan de presentatoren: "Maar hoe zit dit eigenlijk bij jullie?". Waarop Michelle antwoordt met: "Ik winkel graag en wil ook altijd graag specifieke merkkleding." Teun, een van de andere gasten, vraagt haar: "Heb je die kleding dan ook altijd nodig?" "Uhm, nee ik denk het niet altijd," antwoordt Michelle.

Later op de dag zegt leraar Sander in de groep: "Het viel me op tijdens de duurzaamheidsshow dat er meer dynamiek kwam door het betrekken van het publiek. Dit maakte het ook wel moeilijker. Hoe denken jullie dat het kwam dat de sfeer zo goed was?" Sanne reageert: "Ik denk dat het inderdaad kwam door het betrekken van het publiek, maar ook doordat de gasten vragen aan ons stelden en het meer een gesprek werd dan een interview." Michelle is het daarmee eens en de leerlingen sluiten tevreden de ochtend af.

Spaanse les

Nieuwsgierigheid wordt geprikkeld als leraar Juliet de klas binnen komt met een grote koffer. We zitten bij de les Spaans, dus wat zal er gebeuren? Juliet heeft een interessante visie op het aanleren van taal. "Kinderen leren hun moedertaal door te doen. Vanuit de mensen om hen heen die de taal voordoen. Bij het aanleren van de moedertaal is geen sprake van taalles of woordenlijsten. Het leren van taal ontwikkelt zich stap voor stap. Ieder kind doet dit op zijn eigen manier en op zijn eigen tempo. Als ouder spreek je met je kind, woordje voor woordje leert het kind praten. Zinnen zijn in het begin kort, maar worden langer door steeds opnieuw woorden toe te voegen en verbindingen tussen woorden te maken."

"Vandaag hebben we een verhaal over Manuel. Wie wil vandaag Manuel spelen?" Mohammed steekt zijn vinger op. Hij krijgt een pruik en mag voor in de klas op de stoel gaan zitten. "Manuel heeft ook een padre y madre (vader en moeder). Wie zijn de padre y madre van Manuel vandaag?" Twee andere leerlingen krijgen pruiken en mogen naast Manuel in de klas gaan zitten. "El padre de Manuel es un policia y el tiene un gran bigote" (de vader van Manuel is politieagent en hij heeft een grote snor). De leerling die de vader speelt, krijgt vervolgens een politiepet en een nep-snor op. Het verhaal gaat verder. Het blijkt dat Manuel niet aardig is geweest en zijn ouders bedenken wat ze vervolgens met hem moeten bespreken. Het hele verhaal wordt verteld in het Spaans. De leraar weet welke woorden nog onbekend zijn voor de leerlingen. Deze woorden worden met behulp van de leerlingen die luisteren vertaald. De vertaalde woorden worden vaak herhaald. Uiteindelijk bestaat het verhaal uit zo'n tien zinnen en de leerlingen hebben er zo'n 15 woorden bijgeleerd.

Als het verhaal is afgelopen pakken de leerlingen een laptop en gaan aan de slag met het verhaal. De leraar heeft het verhaal verwerkt in een taalprogramma. Leerlingen kunnen zinnetjes en woorden in spelvorm oefenen. Leerlingen roepen elkaar om 'tegen elkaar' te spelen. Op het scherm verschijnt een zinnetje. De leerling die aan de beurt is moet de zin vertalen. Als hij het goed heeft, verschijnt op het scherm een voetbalveld en de tweetallen spelen een voetbalwedstrijd tegen elkaar. De leerling heeft zojuist door het goede antwoord te geven één pass verdiend. Vervolgens mag hij nog een keer. Bij een fout antwoord is er een beurtwisseling en mag de andere leerling zinnen vertalen. Af en toe klinkt een "yes", of "ah neeeeeeeee!".

De toverlantaarn

Op de tafel staat een voorwerp. Het is lichtbruin en loopt aan één kant een beetje taps toe. Het lijkt op een melkbus, maar dan kleiner. Leraar Jorg heeft het op de zolder van zijn oma gevonden. Het blijkt een oude diaprojector te zijn. Bij deze diaprojector horen twee houten kistjes, met daarin vierkante, glazen dia's van Amsterdam.

Dat Jorg iets wilde doen met de diaprojector, was hem meteen duidelijk. Maar wat dit precies zou moeten zijn, nog niet. Samen met een paar geïnteresseerde leerlingen is de volgende opdracht bedacht: Het toverlantaarn project. Leerlingen gaan uitzoeken waar de oude foto's gemaakt zijn, zodat de oude en nieuwe situatie vergeleken kunnen worden. Er wordt een kort verhaaltje geschreven over wat er op de foto te zien is en uiteindelijk wordt er een wandelroute ontworpen langs deze plaatsen.

In het lokaal zitten vier leerlingen en een leraar die iedere week een uur werken aan het toverlantaarn project. In de eerste bijeenkomsten hebben de leerlingen zelf taken bedacht en verdeeld. Er wordt begonnen met een stand-up sessie. Noah roept alle leerlingen naar het bord. De stand van zaken en de planning voor vandaag wordt besproken. Er moeten twee digitale foto's opnieuw gemaakt worden, omdat deze te onscherp blijken. Ridouan gaat verder met het uitzoeken van de plaatsen waar de foto's gemaakt zijn, Bas zoekt informatie en schrijft vervolgens een stukje tekst over de plaatsen die al bekend zijn en Ties gaat verder met het archiveren van de digitale foto's. Jort besluit dat hij vandaag Ridouan gaat helpen met het uitzoeken van de plaatsen van de foto's, omdat dat nog veel werk is en Ridouan wel wat hulp kan gebruiken. De leerlingen gaan enthousiast aan het werk. Iedereen weet wat hij moet doen. Af en toe deelt een leerling iets als hij ergens niet uitkomt. Ridouan gaat op zoek naar een foto waarop een gemaal te zien is. Naast het gemaal staat een café. Ridouan komt erachter dat er iets op het café geschreven staat. Na inzoomen en de tekst in spiegelbeeld gelezen te hebben, kan er een deel van de naam ontcijferd worden. Na ongeveer 15 minuten roept Ridouan: "Ja! Ik heb het gevonden, kijk maar!"

De week erna. Tijdens de stand-up sessie zegt Jorg dat het hem opvalt dat de opdracht veel werk is, en dat er maar langzaam vooruitgang wordt geboekt. Het is handiger als de groep leerlingen uitgebreid wordt. Er zijn meer leerlingen die geïnteresseerd zijn in de projectgroep, dus dat komt goed uit. Samen wordt besproken welke leerlingen geschikt zijn om aan het project te werken. Het is opvallend dat de leerlingen voor iedere leerling open staan, maar dat gekeken wordt naar welke kwaliteiten de geïnteresseerde leerlingen bezitten en waar behoefte aan is in de projectgroep.

Minecraft

Er wordt veel samengewerkt met de hogeschool in de regio. Verschillende stagiaires lopen hun stage in de 10-14 school. Ook ontwerpen de stagiaires lessenseries die ze onder begeleiding van de leraren voorbereiden en uitvoeren. Zo hebben twee stagiaires van de lerarenopleiding Aardrijkskunde een lessenserie ontworpen over duurzaamheid. In de eerste les hebben ze met de leerlingen besproken wat er in een stad allemaal kan worden ingezet om duurzaam te leven en te werken. Vervolgens hebben de leerlingen in groepjes van vier een plattegrond gemaakt van een stad op een groot vel papier. Vandaag is de tweede les en gaan de leerlingen echt de stad bouwen in het programma 'Minecraft'. Er worden huizen in grote bomen gemaakt, rivieren geplaatst die door de winkelstraten stromen en kantoren in de jungle gebouwd. De leerlingen overleggen met elkaar via de chatfunctie in het programma of mondeling. Elkaars werk kunnen ze in het programma zien en daar geven ze feedback op. "Waarom bouw jij jouw winkel daar, Thijs? Dat is een heel andere plek dan op de plattegrond!"

De stagiaire Dave loopt rond om leerlingen te helpen met problemen in het spel of met samenwerken in hun groepje. Af en toe zit hij ook achter zijn laptop en 'speelt' hij ook mee in het spel. Het lijkt misschien op spelen voor de leerlingen, maar eigenlijk leren ze voornamelijk samen te werken. "Kijk Dave! Ik heb duurzame kantoren gebouwd. Ze zijn allemaal van hout gemaakt." In één groepje ontstaat een ruzie. De plattegrond is na de vorige les verdwenen en er wordt door elkaar heen gebouwd waardoor onenigheid ontstaat. De leraar Ingrid komt erbij zitten: "Hoe lossen we dit op?" vraagt ze nadat alle meiden van het groepje hebben verteld

wat ze vervelend vonden. "We hebben een nieuwe plattegrond nodig." zegt één meisje. Daar is iedereen het mee eens. Samen schetsen zij een nieuwe plattegrond en bouwen vervolgens verder in Minecraft.

SPIEGELVRAGEN BIJ INSPIRERENDE LESSEN

- Op welke manier kunnen de leerlingen hun interesses, talenten en persoonlijke vaardigheden ontwikkelen en volgen in een les? Hoe kan dit worden vergroot?
- Hebben leerlingen de ruimte om onderwerpen waarin zij geïnteresseerd zijn verder te behandelen in de les? Bent u in staat uw lesprogramma los te laten en aandacht te hebben voor de vragen en ontdekkingen van de leerling?
- Hoe kan samenwerken het ontwikkelen van onderzoeksvaardigheden en kritisch denken ondersteunen?
- Waarin kan het voortgezet onderwijs het primair onderwijs ontmoeten in didactische en vakinhoudelijke expertise en andersom?
- In hoeverre is het voor u als leraar nodig om opdrachten te geven en wat vraagt dit van u als onderwijsprofessional?

2.1.3. Talenten ontwikkelen

Pick Me Up

De dag begint. Alle leerlingen verzamelen zich in de centrale hal van de school. Ze zitten verspreid over de picknickbanken met elkaar te kletsen. Ze vragen elkaar wat ze in het weekend gedaan hebben, wat ze als lunch mee hebben en wat ze in de pauze zullen gaan doen. Op de tafels liggen A3-vellen met tekst erop. Niemand heeft nog een idee waar de tekst over gaat. Op het podium staan Sanne en Marijke, een beetje zenuwachtig wiebelen ze op en neer. Sanne trapt af: "Welkom allemaal, Marijke en ik gaan vandaag de Pick Me Up voor jullie verzorgen, we beginnen zo met een korte presentatie." "Op tafel vinden jullie een vel met daarop A t/m E met daarachter vragen," vult Marijke aan. "We gaan na de presentatie met jullie een quiz doen, we laten dan antwoorden zien en jullie moeten met je tafel bedenken welke vraag daarbij hoort," legt Sanne uit. Marijke vertelt: "Jullie krijgen twee minuten om te overleggen en als je het weet vouw je het vel zo dat alleen het goede antwoord zichtbaar is en dat houd je omhoog." Sanne en Marijke gaan verder met vertellen over fossiele brandstoffen. Af en toe wordt er wat gefluisterd in het publiek, leraren Hanna of Boris lopen dan even naar deze leerlingen en maken met een blik of een gebaar duidelijk dat ze op moeten letten. Sanne en Marijke lijken er niets van te merken en presenteren enthousiast verder. Na de presentatie van vijf minuten zegt Marijke: "Oké, zijn jullie klaar voor de quiz? Ik hoop dat jullie goed hebben opgelet, want dit is de eerste opgave." Sanne klikt snel op de muis, zodat de eerste opgave verschijnt en Marijke er enthousiast naar toe kan wijzen. Leerlingen overleggen druk en zijn al snel uit het antwoord en iedereen houdt B omhoog. Sanne: "Heel goed, B was inderdaad de juiste vraag bij dit antwoord, dan nu de volgende vraag." Zo gaan ze door. Marijke telt op het einde de punten bij elkaar op en de winnaars worden bekendgemaakt. De leraren beginnen te klappen en leerlingen doen mee. Hanna bedankt de meiden voor de presentatie en stelt een rondje tips en tops voor. Sanne vraagt aan de groep: "Hoe vonden jullie de Pick Me Up en wie heeft tips en tops

voor ons?" Meteen steken vijf leerlingen hun hand op. Marijke wijst iemand aan, Sander zegt: "Ik vind dat jullie het heel leuk hebben gedaan, ook met die quiz enzo, echt interactief." Marijke vult aan: "Ja, inderdaad, en ik vind het ook heel leuk dat jullie echt weer iets nieuws en interessants hebben verteld." Er volgen nog een paar positieve reacties. Sanne en Marijke bedanken de groep en vragen nog naar tips voor de volgende keer. Een van de leerlingen reageert: "Ik vond de quiz leuk, maar ik snapte in het begin niet zo goed hoe de antwoorden werkten. Dit kunnen jullie de volgende keer misschien beter uitleggen."

Maandafsluiting

Het is vrijdagochtend en om kwart voor negen bruist het van energie in het schoolgebouw. Leerlingen staan verspreid over alle lokalen, trots achter hun werkstuk of presentatie. Elke laatste vrijdag van de maand presenteren leerlingen namelijk wat ze die maand gedaan of ontdekt hebben. Ouders worden uitgenodigd om te komen kijken en luisteren. Ouders en leraren lopen rond en luisteren geïnteresseerd naar de enthousiaste verhalen van de leerlingen. De verhalen gaan over een persoonlijke leervraag die ze uitgediept hebben, bijvoorbeeld over het ontstaan van goud en wat diabetes is. Of over wat ze tijdens het thema duurzaamheid ontdekt hebben, zoals je ecologische voetafdruk en hoe je die kan verkleinen. Er zijn ook leerlingen die hun kunstproject presenteren zoals een prentenboek gemaakt van papier mozaïek, met een zelfgeschreven verhaal. Achteraan in de school, in het technieklokaal staat Joeri klaar voor zijn volgende publiek. Hij heeft een waterbak uitgestald met daarin een drijvend plankje met spijkers en dopjes erop. Joeri vertelt: "Ik wilde graag voor mijn persoonlijke leervraag onderzoeken hoe tsunami's werken en ontstaan, maar ik wilde dit graag onderzoeken zonder het internet te gebruiken. Dus ik ben zelf proefjes gaan doen en gaan zoeken in boeken." Hij wijst naar de waterbak. "Dit is de zee en het houten plankje met de dopjes en spijkers is een stad en dit gebeurt er bij een tsunami." Hij pakt twee houtblokken en slaat deze in onder het water tegen elkaar, een golf van water gaat over de 'stad' heen. Joeri vertelt enthousiast verder: "En zoals je hier ziet heb ik een liniaal in de bak gemaakt, zodat je kan aflezen hoe hoog de golf komt." Iemand in het publiek vraagt: "Wat is er nu gebeurd en waarom is die golf zo ontstaan?". "Nou, een tsunami ontstaat als twee aardplaten onder de zeebodem tegen elkaar aanbotsen," antwoordt Joeri. Een van de ouders zegt: "Bedankt Joeri voor je mooie presentatie, je was erg enthousiast en dat maakte de presentatie erg leuk om naar te luisteren en te kijken. Goed ook dat je het demonstreert." Het publiek vertrekt weer en gaat naar de volgende leerling. De leraar kijkt even om het hoekje en steekt zijn duim op naar Joeri. Joeri kijkt tevreden en trots en zet zijn presentatie klaar voor het volgende groepje.

SPIEGELVRAGEN BIJ TALENTEN ONTWIKKELEN

- Kunnen medeleerlingen elkaars talenten benoemen? Kent u de talenten van de leerling? Hoe kunnen deze talenten worden ingezet in de dagelijkse onderwijspraktijk?
- Welke lessen, projecten of andere activiteiten prikkelen de leerling om nieuwe ervaringen op te doen die talentontplooiing stimuleren?
- Hoe kunnen en worden ouders betrokken in het persoonlijke proces van de leerling?

2.1.4. Gebruik van feedback

Wiskundeles

De wiskundeles begint. De leerlingen komen het lokaal binnen. Leerlingen nemen plaats aan tafels die in een U-vorm opgesteld staan. Binnen in de U-vorm staat een hoge statafel. De leerlingen weten waar ze die les aan moeten werken, dus iedereen pakt zijn werk en gaat aan de slag. De leraar roept zes leerlingen bij zich aan de statafel in het midden. Deze zes leerlingen werken alle zes aan het onderdeel 'oppervlakte en inhoud berekenen'. Midden op de tafel ligt een groot vel papier. De leraar begint. "Ik heb hier een huis getekend en de afmetingen van het huis erbij gezet. Het huis is vierkant, maar het speciale aan dit huis is dat er een binnentuin in het huis zit. Ik wil dat jullie de volgende dingen gaan uitrekenen. Ik wil dat je de totale geveloppervlakte berekend, dit is dus de totale oppervlakte van de buitenmuren. Ik wil het dak ook bedekken met dakpannen, dus wil ik ook weten wat de totale oppervlakte van het dak is. Als laatste moeten jullie de inhoud van het huis berekenen. Iedereen krijgt van mij een andere kleur stift, waarmee je op een eigen stukje van het grote vel je berekening en het antwoord schrijft." De leerlingen gaan aan de slag. Twee leerlingen beginnen met overleggen, de andere leerlingen voeren de opdracht individueel uit. Af en toe stelt een leerling een vraag, bijvoorbeeld "maar de totale gevel, het huis heeft vier zijden toch?" of "maar die binnentuin, die moet ik toch niet meenemen, of wel?". Een andere leerling denkt hardop: "Inhoud. Dat is lengte x breedte x hoogte". Na ongeveer vijf minuten komt de leraar terug. "Oke, hoe ver zijn jullie gekomen? Je houdt allemaal je eigen kleurstift en je schuift één plaats naar links. Kijk nou eens naar het antwoord van je buurman of buurvrouw en schrijf het op als je iets niet begrijpt, of als er iets anders is dat je opvalt". Nadat de leerlingen dit hebben gedaan schuiven ze weer één plaats terug zodat ze weer op hun eigen plaats uitkomen. De leraar bespreekt de antwoorden nu met de leerlingen. De leerlingen mogen vragen stellen en mogen elkaar ook helpen. Vervolgens zegt de leraar: "Het kost 2000 euro per kubieke meter om dit huis te bouwen, hoe duur is het dan als ik dit huis wil bouwen?" En "wat denken jullie van dit huis? Als deze maten echt zijn, is het huis dan heel groot, of heel klein, of precies goed? Ga nou eens zo ver uit elkaar staan als de maten op het vel aangeven. Kan dit een echt huis zijn?" De leerlingen zoeken een plaats in het lokaal en lopen 10 meter uit elkaar. Een leerling merkt op: "Dit huis is veel te klein".

De oefening wordt nog besproken. De leerlingen moeten met een cijfer van 1 tot 5 aangeven hoe leuk zij deze opdracht vonden. Alle leerlingen schrijven een 3.5 of een 4 op. Ten slotte zegt de leraar tegen één leerling: "Deze opdracht was nog een beetje lastig hè, de komende tijd zorgen we ervoor dat we veel gaan oefenen op oppervlakte berekenen".

Boekpresentaties

Het is woensdag. Aan het begin van de middag zoeken Femke, Jord en Julian met hun schoenendozen een plekje in de lunchruimte. Femke kiest voor een rustige tafel aan de rand en Jord en Julian kiezen beiden voor een picknicktafel, naast elkaar. De leerlingen zien er ietwat gespannen uit en repareren de laatste dingen aan hun schoenendoos. Ondertussen krijgt de rest van de groep nummertjes uitgedeeld. Leraar Hanna telt tot drie en wijst telkens een andere leerling aan. Ze zegt: "groepje 1 begint bij Jord, groepje 2 bij Julian en groepje 3 bij Femke". De leerlin-

gen gaan enthousiast de lunchruimte in en gaan verdeeld rond de tafels van de drie leerlingen zitten en staan. Femke, Jord en Julian beginnen met hun boekpresentatie met behulp van hun schoendoos. Ze vertellen over het verhaal dat ze gelezen hebben en laten de medeleerlingen zien welke voorwerpen ze daarbij hebben. Hanna roept om de 5 à 10 minuten voor een wissel. Nog snel schrijven leerlingen op een blaadje hun tips en tops voor Femke, Jord en Julian en gaan dan verder naar de volgende presentatie. Femke heeft een trieste blik op haar gezicht en als alle drie de presentaties afgerond zijn loopt ze met haar boekendoos onder haar arm met de rest van de kinderen het lokaal in.

Hanna roept de kinderen bij elkaar en vraagt om een kringgesprek. Na wat onrust en geschuif met stoelen zit iedereen in de kring. "Ik vraag jullie om je volle aandacht voor dit kringgesprek, dit doe je met je houding en je blik naar de kring toe," zegt Hanna. Ze wacht even terwijl een aantal leerlingen een fijne zitpositie zoekt. Als iedereen rustig is en met zijn aandacht bij het kringgesprek is vertelt Hanna waarom ze een kringgesprek houdt. "Femke, mag ik jouw verhaal delen met de groep?". Femke knikt zachtjes met een droevige blik op haar gezicht. Hanna vertelt: "Femke is erg verdrietig na de boekendoos presentaties, omdat er tegen haar gezegd is dat ze de slechtste presentatie had en daar wil ik het met jullie over hebben. Jongens en meiden wat is volgens jullie feedback, waarvoor is feedback?" Julia reageert: "Feedback zijn tips om iemand mee verder te helpen". "En wat kan iemand met een uitspraak als 'jij bent het slechtste'?" vraagt Hanna. Peter zegt: "Daar heb je niets aan," en Sofie zegt: "Dat is ook helemaal niet leuk om te horen". Hanna vraagt de groep: "Hoe heeft dit dan kunnen gebeuren? Ik vind het zelf namelijk ook heel vervelend dat ik het niet gezien heb". Jord reageert: "Toen andere kinderen naar mijn presentatie kwamen, zeiden ze dat het nooit slechter kon zijn dan die van Femke." Dave vult aan: "Ik heb Joey dat horen zeggen". Joey reageert: "Ik heb dat niet tegen Femke gezegd, alleen tegen iemand anders." Sabrina zegt: "Ik heb wel feedback gegeven aan Femke, maar misschien had ik dit wel anders kunnen formuleren of aanpakken en misschien kan ik de volgende keer ook meer tops noemen, want er waren ook goede dingen." Hanna sluit het kringgesprek af door de leerlingen te bedanken voor hun openheid en geeft aan dat termen als slecht en zwak geen woorden zijn die passen bij iemand zijn ontwikkeling, "Iemand zijn ontwikkeling is nooit zwak of slecht".

SPIEGELVRAGEN BIJ GEBRUIK VAN FEEDBACK

- Maakt u gebruik van feedback op taakniveau of procesniveau?
- In hoeverre bent u aanspreekbaar voor de leerling?
- Wat zijn de verschillen tussen het primair- en voortgezet onderwijs op het gebied van feedback en wat kunnen zij van elkaar leren?

2.2 Pedagogisch perspectief

2.2.1. Persoonlijke ontwikkeling

Kring

Iedere ochtend starten de leerlingen met een leraar in de kring. De leraar heeft voorbereid over welk onderwerp er gesproken gaat worden. De kring wordt vandaag geleid door de leraren Jorg en Juliet. Vandaag wordt eerst gevraagd wat de leerlingen in het weekend gedaan hebben. Jasper vertelt dat hij heeft gezwommen, Ayub zegt dat hij niets gedaan heeft en Salah vertelt dat hij met zijn ouders naar een toneelvoorstelling van Romeo en Julia is geweest. Jorg maakt hier een leermoment van door in te gaan op het toneelstuk. Hij vraagt: "Wie weet waar het toneelstuk over gaat" en "wie heeft het geschreven?" Een paar leerlingen weten het antwoord. "Shakespeare." Het gesprek in de kring gaat nog even verder over Shakespeare. Waarom is hij bekend. Wat heeft hij eigenlijk allemaal gemaakt?

Daarna wordt overgegaan op een ander onderwerp. Juliet laat een filmpje zien over multitasking. Uit het filmpje blijkt dat je een opdracht minder goed kan uitvoeren wanneer je meerdere dingen tegelijk doet. Wanneer het filmpje is afgelopen roept Jorg: "Kom, we gaan allemaal naar buiten!" Alle leerlingen staan op en lopen naar het schoolplein. Leerlingen krijgen de opdracht om groepjes van drie te vormen en vervolgens legt meester Jorg de opdracht uit. Hij laat de opdracht voordoen door Sophie, Chantal en Anjali. Sophie moet simpele bewegingen voordoen zoals rondjes draaien en hinkelen. Anjali moet dit nadoen. Tegelijkertijd bedenkt Chantal simpele rekensommen die Anjali tijdens het nadoen van Sophie moet beantwoorden. De leerlingen gaan aan de slag. Er wordt veel gelachen, want de één na de ander komt erachter dat het hem ineens veel meer moeite kost om een simpele rekensom zoals 15-8 uit te rekenen. "Wat hebben jullie gemerkt?", vraagt Jorg. Tomas antwoordt: "Ik merkte dat het niet goed lukte om dingen uit te rekenen". "Dus?", vraagt Jorg. "Ik moet tijdens het werken ook geen spelletjes spelen, werken en ook nog met anderen praten, het gaat waarschijnlijk beter als ik één ding tegelijk doe!".

Leerlingen hebben na deze oefening wat minder tijd om hun planning voor de dag in te vullen voordat aan de lessen begonnen wordt. Jorg stuurt hierbij. "Let erop, geen tijd om nog even met je buurman te kletsen, bedenk goed wat je moet doen vandaag en vul dat in bij je planning. Als je klaar bent mag je naar je les gaan."

Reflectiekring

Het is de eerste dinsdag na de voorjaarsvakantie, aan het einde van de dag. Het was een wat rumoerige dag met de leerlingen die weer moeten wennen aan het schoolritme. Om kwart over drie gaat de leraar, Boris, op zijn bureau zitten. Hij kijkt wat om zich heen en zegt: "Jongens en meisjes we gaan zo beginnen met het afsluiten van de dag, ruim je werk op en ga dan even zitten." De leerlingen zijn nog druk in de weer met hun boeken, schriften, tablets en telefoons. Er wordt wat in de persoonlijke laatjes gelegd en in rugzakken gestopt. Boris wacht ondertussen geduldig af tot iedereen zijn spullen opgeruimd heeft. Een aantal minuten na zijn aankondiging zitten de leerlingen op een stoel, met hun spullen opgeruimd. Boris vertelt over de opdracht van Mens & Maatschappij voor aankomende donderdag. De leerlingen moeten drie vragen beantwoorden over samenwerking tussen lan-

den over de wereld. "Een goede tip om de antwoorden te vinden is een filmpje van school-tv.", vertelt Boris. De leerlingen schrijven de opdracht in hun agenda of zetten het in hun telefoon of tablet. Als iedereen zijn agenda en elektronica weer opgeborgen heeft gaat Boris verder: "Hoeveel hebben jullie vandaag afgekregen van wat je had gepland om af te maken?" Isabel reageert: "Ik heb minder afgekregen dan ik had gehoopt. Ik vond het namelijk best wel rumoerig in de klas." Boris vraagt: "Hoe kwam dat?" "Veel mensen waren aan het praten of aan het bewegen in het lokaal," reageert Sam. "Wie denkt van zichzelf dat hij of zij een stoorzender was vandaag?" vraagt Boris. Een aantal leerlingen steekt, een beetje twijfelachtig, een hand op. Boris: "Laten we morgenvroeg afspraken maken over hoe we dit beter kunnen doen en willen jullie dan alvast nadenken over hoe we dit het beste kunnen doen?" De kring wordt hiermee afgesloten en leerlingen pakken hun spullen en verlaten langzaam het lokaal.

Eindkring

Een kwartier voordat de leerlingen naar huis mogen, vraagt leraar Jort aan de leerlingen om hun spullen op te ruimen en in de kring te komen zitten.

"Wie vindt van zichzelf dat hij vandaag goed gewerkt heeft?" Een aantal leerlingen steekt een vinger op, Sabir krijgt de beurt en vertelt trots dat hij al zijn opdrachten van rekenen af heeft. Vervolgens vraagt de leraar "Wie vindt eigenlijk dat hij vandaag niet zo goed gewerkt heeft?" Weer steken een aantal leerlingen hun vinger op en Amber krijgt de beurt. "Ik heb vandaag eigenlijk niet zo goed gewerkt, want het lukte gewoon niet zo goed, en ik zat naast Romy, en we hebben een beetje teveel gekletst". Jort zegt: "Goed dat je dit van jezelf inziet. Hoe ga je morgen zorgen dat je wel tevreden bent over jezelf?". Romy antwoordt: "Dat weet ik niet.", waarop Jort zegt: "Oké, dan kom je morgen om 12 uur bij mij zitten en dan gaan we samen een plan bedenken."

SPIEGELVRAGEN BIJ PERSOONLIJKE ONTWIKKELING

- Op welke manier wordt het zelfinzicht van de leerling uitgedaagd en gestimuleerd in zijn of haar ontwikkeling?
- De leerling heeft niet alleen baat bij vertrouwen van de leraar, maar ook bij een steunende en soms directieve aanpak. Iemand die mogelijkheden biedt voor routes die genomen kunnen worden en de leerling kritisch laat kijken naar zijn eigen kennis en kunde. Neemt u deze verschillende rollen aan? Hoe wordt dit zichtbaar? Wat is de reactie van leerlingen?
- Hoe worden ouders meegenomen en betrokken in de persoonlijke ontwikkeling van de leerling?
- Hoe kunnen het primair- en voortgezet onderwijs ervoor zorgen dat de persoonlijke ontwikkeling van de leerling geborgen is bij de overgang van het primair- naar het voortgezet onderwijs?

2.2.2. Pedagogische relatie

Opdrukwedstrijd

“Alle schermen dicht, we gaan eten!”, zegt leraar Kasper. Hij loopt langs de verschillende plekken waar de leerlingen werken. De één is bezig met Mens & Maatschappij, de ander is in een groepje bezig met het werken aan rekenen. De leerlingen werken verspreid over de ruimtes. Niveaus en leeftijden zijn niet meer zichtbaar. De leerlingen lopen naar hun kluisje en pakken eten en drinken. “Ik heb een nieuwe app. Die meet hoe vaak je je opdrukt.” Kevin laat het zien aan stagiaire Dave. Dave reageert enthousiast. Kevin gaat in zijn opdrukhouding staan en legt zijn telefoon op de grond, recht onder zijn voorhoofd. Hij begint zich op te drukken en vanuit zijn telefoon klinken geluiden die het opdrukken registreren. Onder tussen heeft stagiaire Dave ook de app gedownload en begint zich ook fanatiek op te drukken. Er ontstaat een competitie en er verzamelen zich steeds meer leerlingen om de wedstrijd heen. “We moeten Koen ook vragen!” roept leraar Kasper. Hij begint andere leerlingen uit te dagen om mee te doen. Verschillende leerlingen willen het ook wel eens proberen en anderen tellen mee. Er wordt geklapt en gejuicht wanneer een leerling het uitgeput opgeeft. “Oké, en nu gaan we lekker naar buiten!” zegt Kasper. De leerlingen verzamelen zich bij de deur.

Spanningsboog

De leerlingen zitten verspreid in het lokaal. Sommige leerlingen werken alleen op een kruk aan de lange tafel. Anderen zitten in een groepje aan de tafel gezellig te overleggen. Er zijn ook speciale samenwerkplekken: twee banken staan tegenover elkaar aan de tafel. Ook hier maken de leerlingen graag gebruik van. “De leraar voor Frans is vandaag afwezig. Ze is bij haar man die uit het ziekenhuis komt”, vertelt leraar Kasper. De leerlingen weten van de situatie. Vorige week hebben ze haar een grote kaart gestuurd met lieve wensen en groeten. “Daarom geef ik vandaag Frans.” Hij deelt boeken uit en vraagt iedereen pagina 103 voor zich te nemen. Door de open deur komt de andere leraar Jan-Jaap binnen om een map uit de kast te pakken. “Zo, jullie hebben een leuke Frans leraar. Ça va bien!” zegt hij met een Frans accent. Kasper legt uit wat iedereen moet doen en motiveert iedereen een woordenboek te pakken wanneer woorden onduidelijk zijn. Ondertussen vindt Tijmen de uitleg te lang duren. Hij frommelt aan het papiertje en vouwt er gemakkelijk een vliegtuig van. Hij staat op van zijn stoel en laat de vliegtuig vliegen naar de andere kant van de ruimte. Het lijkt niemand op te vallen. Niemand is bezig met het vliegtuigje dat door de ruimte vliegt. Alleen Kasper lijkt het te hebben gezien. Hij weet dat de spanningsboog van Tijmen kort is. Hij knipoogt naar hem en zegt: “Pak het maar even”. Toch is het niet alleen Kasper die de spanningsboog van Tijmen kent. Ook zijn vrienden weten dat Tijmen niet heel lang kan stilzitten. Hier hebben Kasper, Tijmen en de andere drie jongens het met elkaar over in de coachgesprekken.

Dialog

“Mag ik eens zien waar je met Nederlands nu mee bezig bent?”. Mounira laat haar werk zien en Anna zegt: “Ik zie dat je de vragen over het gezegde al heel goed beantwoordt. Hoe heb je dit aangepakt?”, Mounira zegt: “Ik weet het niet meer precies, ik heb het zelf op internet opgezocht. Op mijn oude school snapte iedereen het al en toen ging de meester gewoon door met de stof. Dus toen heb ik het later zelf

uitgezocht omdat ik het vervelend vond dat ik het nog niet begreep". "Wat knap", zegt Anna. "Vind je het fijn als ik nog wat opdrachten samen met je doe, of werk je liever alleen verder?" Mounira antwoordt, nog steeds een beetje onzeker: "Ik doe nog liever een paar opdrachten samen, zodat ik het beter snap". Na het behandelen van de opdrachten vraagt Anna: "Ga je weer naar je oom in Amerika in de zomer?". Mounira fleurt meteen op en vertelt een verhaal over haar vakanties in Amerika en opent Google maps om te laten zien hoe het huis van haar oom eruit ziet.

SPIEGELVRAGEN BIJ PEDAGOGISCHE RELATIE

- Wat zijn de normen en waarden in uw onderwijspraktijk van waaruit gehandeld wordt? Hoe worden de leerlingen hierin meegenomen en wordt hierop gereflecteerd en geëvalueerd?
- Hoe krijgen de leerlingen vrijheid in hun zijn?
- Wat hebben de leerlingen nodig van hun leraar in hun persoonlijke ontwikkeling? Hoe kunnen ouders hierbij betrokken worden?

2.3 Organisatiekundig perspectief

Professionalisering

Aan het begin van de dag zitten de leraren aan de grote tafel met een kop koffie bij elkaar. De dag wordt besproken, bijzonderheden worden genoemd maar ook agenda's en een laptop verschijnen op de tafel. "Welke ouders gaan mee met de sportdag?" Aan de muur hangt een groot portret van Nelson Mandela in allerlei kleuren. Daaronder hangt de spreuk: 'Education is the most powerful weapon which you can change the world'. De sportdag, afspraken over een meidendag en een aantal leerlingen worden besproken. Leraar Kasper oppert een idee voor zijn coachgroep. Eén keer in de week gaat hij met vier leerlingen na schooltijd een uur zitten om doelen te formuleren en te reflecteren hierop. Deze doelen komen in een dossier en worden tijdens oudergesprekken met de leerlingen en leraar besproken. Kasper zegt: "Kan ik een paar leerlingen wisselen? Ik wil graag bepaalde kinderen bij elkaar hebben in mijn coachgroep. Zij kunnen goed samenwerken en zitten op hetzelfde niveau. Dat lijkt me fijn werken." De schoolleider reageert direct: "Maar we staan juist voor heterogeniteit. Dat vinden we belangrijk. Geloven dat leerlingen leren van elkaar. Je zit nog in het oude systeem te denken!" Kasper wordt stil en denkt na: "Ja dat is waar, ik denk inderdaad op de oude manier. Goed dat je me daarop wijst."

De schoolleider legt uit dat al haar leraren niet fulltime bij haar kunnen werken. "Ik wil dat iedereen gedeeltelijk op zijn oude school blijft lesgeven. Daar ben je geborgen, die structuur ken je. Op deze school kan je je onbewust bekwaam voelen. Je staat als het ware buiten je comfortzone en ik duw je er ook nog een stukje verder uit. Daarom is het belangrijk om ook op een plek te werken waar je je veilig en bekwaam voelt. We wijzen elkaar er ook op dat we niet in het systeem denken." Elke ochtend bespreken de leraren de dag en de bijzonderheden van de leerlingen. De leerlingen mogen de leraren nog niet storen. Aan het eind van de opening geeft de schoolleider de leraren een vraag mee waar de leraren die dag bewust op kunnen letten.

Er is gevochten

"Er is gevochten op de gang!" vertelt Anouk aan Amira. "Door wie?" Amira kijkt geschokt. "Sem en Anne hebben ruzie." Het meisje veert op en loopt de leer ruimte uit op weg naar de plek van de ruzie. "Amira is verliefd op Sem, daarom gaat ze hem helpen natuurlijk." De achtergebleven jongens zuchten. De ruzie lijkt te zijn opgelost en Amira komt gefrustreerd in de leerruimte terug. "Iedereen zegt meteen dat ik voor Sem op kom, maar als het met iemand anders te maken had, had ik het ook gedaan! We helpen elkaar toch?" De jongens kijken Amira aan: 'Ja natuurlijk! Je bent gewoon verliefd op Sem!'

Leraren Kasper en Jan-Jaap staan bij het koffiezetapparaat. Terwijl Kasper zijn koffiekopje onder het apparaat schuift zegt hij: "Bij rekenen zat Sem ook al anderen af te leiden en moet hij zo zijn best doen om te focussen. Volgens mij zit hij niet lekker in zijn vel." Jan-Jaap knikt: "Ja klopt, ik zag het ook. Dan stoort iemand hem en dan wordt hij heel erg boos. Dat is dan de druppel." Kasper haalt zijn kopje weg en zegt: "Even op hem letten deze dag". Jan-Jaap loopt vervolgens bij de schoolleider naar binnen en vertelt haar het verhaal. "Wat zullen we hiermee doen?" De schoolleider hoort het verhaal aan en stelt alleen maar vragen: "Wat heeft hij nodig en waar komt deze reactie vandaan?" Kasper, Jan-Jaap en ook leraar Ingrid verza-

melen zich even later met z'n drieën in de gang en bespreken nogmaals het gedrag van Sem. Kasper besluit met: "We moeten ervoor zorgen dat hij rustig kan werken en ik ben zijn coach dus ik probeer hem zo nog even te spreken." Vervolgens verspreiden de leraren zich weer over de leerruimte.

Vergaderen

De eerste vergadering na de voorjaarsvakantie staat in het teken van het nieuwe thema: 'van globaal naar lokaal'. Leerlingen zijn vrij en voor leraren is een studiedag gepland waarop alle leraren naar school komen om samen te werken aan het nieuwe thema.

De leraar van het vak 'Mens & Maatschappij' neemt het voortouw en zegt dat hij het komende thema graag aan de slag wil met atlasvaardigheden, omdat dat nog weinig aan bod is gekomen. Hij heeft zelf al nagedacht en deelt zijn idee met de rest van de groep. Leraren van andere vakken reageren hierop en denken wat zij hieraan zouden kunnen bijdragen en waarmee zij aan de slag willen. De leraar Nederlands zegt dat zij zich wil focussen op schrijfvaardigheid, en een aansluitende opdracht kan bedenken. De leraar Kunst wil de leerlingen meenemen naar het tropenmuseum en de leraar Engels sluit aan met een marketing opdracht over een stad naar keuze. Een andere leraar staat bij het bord en schrijft op wat er gezegd wordt. Al snel staan er twee rijtjes met vaardigheden en ideeën per vak op het bord. De leraren besluiten dat er twee opdrachten ontworpen worden. Leerlingen mogen kiezen welke opdracht het beste aansluit bij hun interesses en waaraan de komende weken gewerkt gaat worden.

's Middags gaan leraren samen met elkaar aan de slag om te onderzoeken op welke vlakken vakoverstijgend gewerkt kan worden.

Na een aantal weken hebben de leraren de opdrachten uitgewerkt. Er zijn twee eindopdrachten geformuleerd waaruit leerlingen kunnen kiezen. De eerste opdracht waar leerlingen uit kunnen kiezen is het maken van een documentaire over Nederlands-Indië en de tweede opdracht is het ontwerpen van een rondreis door Amerika. Leerlingen beginnen niet direct aan deze eindopdracht, maar werken naar de eindopdracht toe middels kleinere opdrachten die samen de bouwstenen zullen vormen voor de eindopdracht.

SPIEGELVRAGEN BIJ ORGANISEREN EN PROFESSIONALISEREN

- Hoe kunt u het vergaderen en de overleggen in uw school op een andere manier aanpakken?
- Wat betekent een professionele attitude voor u als leraar of schoolleider?
- Hoe kunnen de grenzen tussen het primair- en voortgezet onderwijs doorbroken worden? Op welke manier of in welke vorm kan kennisdeling ontstaan tussen de twee verschillende 'werelden'?

HOOFDSTUK 3

Reflectie op 10-14 vanuit de theorie

Niets is zo praktisch als een goede theorie. In dit hoofdstuk slaan we een brug tussen de 10-14 onderwijspraktijk en theoretische inzichten op onderwijskundig, pedagogisch en organisatiekundig gebied.

Het onderwijskundige deelaspect – gepersonaliseerd leren

Een kenmerk van 10-14 onderwijs is het bieden van onderwijs op maat. Scholen trachten dit te bewerkstelligen door gepersonaliseerd onderwijs aan te bieden. Gepersonaliseerd leren houdt in dat leerlingen hun eigen leerproces sturen en proberen te verbinden met persoonlijke ambities en interesses (Bray & McClaskey, 2015). Volgens Pane, Steiner, Baird en Hamilton (2015) bestaat gepersonaliseerd leren uit het volgende: 1) Een systeem of aanpak dat het leren van studenten versnelt en verdiept door het op maat geven van instructie op basis van individuele behoeften, vaardigheden en interesses. 2) Een gevarieerd aanbod van rijke leerervaringen die ervoor zorgen dat studenten worden voorbereid op hun vervolgstudie of vervolgbaan naar keuze. 3) De belangrijke rol van de leraar in het leren: het ontwerpen en managen van de leeromgeving, het geven van instructie en studenten voorzien van begeleiding en support om ervoor te zorgen dat de leerlingen in steeds grotere mate eigenaar wordt van zijn eigen leerproces. Uit onderzoek van Pane et al. (2015) blijkt dat leerlingen op scholen waar gepersonaliseerd onderwijs gegeven wordt, meer progressie maken dan leerlingen die op scholen zitten waar dit niet gedaan wordt.

Vijf strategieën waarvan vaak gebruik gemaakt wordt in scholen die gepersonaliseerd onderwijs geven zijn 1) leerlingprofielen - Elke leerling heeft een up-to-date profiel van zijn sterke punten, behoeften en doelen, die leraren kunnen gebruiken om verdere instructie vorm te geven. 2) Persoonlijke leerroutes – Ieder individu heeft een persoonlijke, op maat gemaakte leerroute, gebaseerd op doelen en progressie. 3) Vordering gebaseerd op competenties – Leerlingen vorderen van de ene unit of graad naar de volgende afhankelijk van het moment dat hij/zij laat zien dat hij/zij bepaalde standaarden beheerst in plaats op basis van hoeveel tijd een leerling in een klas zit. 4) Flexibele leeromgeving – Mogelijkheden om te leren, inclusief wanneer en waar, zijn gebaseerd op behoeften van leerlingen. Leerlingen worden inhoudelijk goed opgeleid door variatie in manieren van instructie, zoals instructie van de leraar, peer groep samenwerking, online leren en stages (Chuong & Schies, 2016). 5) Nadruk op gereedheid voor toekomstige vervolgstudie of carrière – Het curriculum en activiteiten hebben de bedoeling om leerlingen voor te bereiden op een vervolgstudie of carrière. Deze activiteiten richten zich op vaardigheden die verder gaan verder dan academische inhoud, zoals 'identiteit' en 'non-cognitieve vaardigheden'.

Volgens Jolles (2017) bevindt de leerling tussen 10 en 14 jaar zich in de vroege adolescentiefase. In deze fase vindt de grootste structurele hersenverandering plaats; de leerling ontwikkelt zich op lichamelijk, cognitief, motorisch, sociaal en emotioneel niveau. Op basis van nieuwsgierigheid doet de leerling nieuwe ervaringen en belevingen op. Ook ontwikkelt de leerling zijn gedrag en gaat hij nieuwe relaties aan. De leerling experimenteert, oefent en probeert nieuwe dingen uit. In de sociale context van de leerling is de mening van leeftijdsgenoten van groot belang. In de leeftijd van 10 tot 14 jaar leert de leerling planmatig te handelen. Grote opdrachten opdelen in kleine deeltaken is lastig voor de leerling. Daarnaast wordt het reageren op irrelevante prikkels als moeilijk ervaren door de leerling, dit kan zorgen voor impulsief en snel afleidbaar gedrag. Emoties zoals vreugde, boosheid en verdriet wisselen elkaar snel af.

De leerling ontwikkelt in de vroege adolescentie een aantal dingen zoals: het inleven in emoties van een ander en het vermogen om abstracter te denken, waardoor de leerling meer plezier krijgt in het redeneren en debatteren.

Deze leeftijdsfase vraagt van de leraar zowel een directieve als een steunende aanpak. Omdat het abstract denken zich in deze leeftijd ontwikkelt is het belangrijk fysieke leerelementen toe te voegen in de lespraktijk.

Het pedagogische deelaspect – kwalificatie, socialisatie, subjectificatie

De drie functies die het onderwijs vervult, geformuleerd door Biesta (2012), spelen een belangrijke rol in de vormgeving van het 10-14 onderwijs. Biesta (2012) stelt dat wanneer er gesproken wordt over wat goed onderwijs inhoudt, er verschillende, samengestelde functies van onderwijs in ogenschouw genomen moeten worden. De eerste functie van onderwijs die Biesta (2012) beschrijft, is kwalificatie van kinderen, jongeren en volwassenen. Bij kwalificatie gaat het volgens Biesta over het aanleren van kennis, vaardigheden en begrip. De kwalificatiefunctie speelt een belangrijke rol in de voorbereiding op de arbeidsmarkt. Echter, naast het voorbereiden op de arbeidsmarkt, is het bijbrengen van kennis en vaardigheden ook belangrijk bij andere aspecten zoals de vorming van goed burgerschap. Hieronder valt bijvoorbeeld de vorming van politieke geletterdheid en culturele geletterdheid. Dit wordt door Biesta socialisatie genoemd. Socialisatie heeft te maken met de manier waarop door onderwijs deel uitgemaakt wordt van bepaalde sociale, culturele en politieke ordes. Het gaat hier om het eigen maken van waarden en normen van bijvoorbeeld de samenleving, een beroep op een organisatie (Geerdink et al., 2015). Naast socialisatie en kwalificatie draagt onderwijs bij aan de persoonsvorming. Dit wordt door Biesta subjectificatie genoemd. Bij subjectificatie gaat het om persoonsontwikkeling en vragen als: wie ben ik, wat kan ik en wie wil ik zijn (Geerdink et al., 2015). In het onderwijs wordt persoonlijke ontwikkeling vaak gezien als sociaal emotionele ontwikkeling of het opdoen van sociaal-emotionele vaardigheden (Biesta, 2018a). Volgens Biesta (2018a) gaat het echter om vrijheid. Daarmee doelt hij op het leren omgaan met de vrijheid die je als mens hebt. Bijvoorbeeld het 'ja' of 'nee' durven zeggen, weerstand durven te bieden tegen de grote stroom (Biesta, 2018b)

Het risico van deze driedeling van Biesta (2012) is dat er een beeld ontstaat dat de drie functies gescheiden kunnen worden. (Geerdink et al., 2015). Volgens Biesta (2012) richt het huidige onderwijs zich veelal op kwalificatie en gaat dit ten koste

van aandacht voor socialisatie en subjectificatie. Echter is het belangrijk dat deze functies in samenhang worden gezien en dat er in het onderwijs balans ontstaat tussen de drie functies (Biesta, 2012; Geerdink et al., 2015).

Het organisatiekundige deelaspect – kennisdeling

Uit onderzoek blijkt dat het voor leraren niet eenvoudig is om innovaties daadwerkelijk in te voeren (Bergen & van Veen, 2004). Een reden voor moeizame innovaties is het isolement van leraren (Conley & Cooper, 2013). Leraren werken vaak alleen in een klas waarin geen andere leraren aanwezig zijn, waardoor er geen kennis gedeeld wordt (DuFour, 2004). Het is belangrijk dat er in scholen een nieuwe cultuur ontstaat die het individueel functioneren van leraren vervangt voor samenwerkend functioneren (Bergen & van Veen, 2004). Innovatief onderwijs vraagt kritische reflectie van leraren om hun onderwijs succesvol te kunnen aanpassen (Darling-Hammond & McLaughlin, 1995). Daarnaast is het belangrijk dat leraren innovatief gedrag laten zien, zoals het genereren, creëren, ontwikkelen, realiseren en aanpassen van nieuwe ideeën (Thurlings, Evers, & Vermeulen, 2015). Volgens Hord (2008) kunnen innovaties alleen succesvol zijn wanneer dit innovatieve gedrag verspreid is door de gehele organisatie en dit in samenwerking gebeurt. Om een verandering van individualisatie van leraren naar samenwerken van leraren te realiseren om zodoende succesvolle innovatie mogelijk te maken, kan gebruik gemaakt worden van een professionele leergemeenschap (Riveros, Newton, & Burgess, 2012).

Een professionele leergemeenschap wordt door Stoll (2006) gedefinieerd als een groep mensen die hun lespraktijk delen en kritisch bevragen op een reflectieve, samenwerkende, op leren georiënteerde en groeibevorderende manier. Het doel van een professionele leergemeenschap is het creëren van een duurzame verandering middels samenwerking en gespreid leiderschap (Giles & Hargreaves, 2006). Door deze manier van werken ontstaan korte lijntjes tussen de professionals, waardoor de leergemeenschap de capaciteit heeft om problemen op te lossen en snel beslissingen te maken (Senge, 2000). Drie kernprincipes van professionele leergemeenschappen in scholen zijn: 1) Samenwerken en discussie tussen professionals binnen de school 2) Een focus op lesgeven en leren binnen deze samenwerking, en 3) Het verzamelen van data om progressie te onderzoeken en evalueren (Giles & Hargreaves, 2006).

Volgens DuFour (2004) laat de kracht van het samenwerken en discussiëren in professionele leergemeenschappen zich zien wanneer professionals op een systematische manier samenwerken om hun lespraktijk te analyseren en te verbeteren. Doordat professionals samenwerken in teams en allen betrokken zijn bij deze doorlopende reflectiecyclus wordt het teamleren bevorderd, wat vervolgens weer zorgt voor betere prestaties van studenten.

Om een focus op lesgeven en leren binnen de samenwerking te realiseren, is het belangrijk dat de professionele leergemeenschap zich focust op drie vragen die de leergemeenschap sturen, namelijk: 1) Wat moet een leerling leren? 2) Hoe willen we dat de leerling dit leert? 3) Hoe gaan we ermee om wanneer we merken dat een leerling moeilijkheden ervaart (DuFour, 2004)?

Het verzamelen van leerlinggegevens om progressie te onderzoeken en te evalueren

ren is belangrijk omdat er zonder resultaten geen uitspraken gedaan kunnen worden over de effectiviteit van de innovatie (Giles & Hargreaves, 2006). Wanneer leraren een overzicht hebben over de progressie van leerlingen, kunnen collega's elkaar bijvoorbeeld ondersteunen wanneer er reden tot zorg is. Ieder lid van de gemeenschap heeft namelijk toegang tot de ideeën, materialen, strategieën en talenten van het gehele team (DuFour, 2004).

HOOFDSTUK 4

Doorontwikkeling van 10-14 onderwijs

KPC Groep heeft ruime ervaring in de begeleiding van 10-14 projecten. Regelmatig worden we om raad gevraagd bij de ontwikkeling van nieuwe initiatieven. Reden voor KPC Groep om specifiek te investeren in de kennisontwikkeling die initiatiefnemers en ontwikkelaars van 10-14 projecten kan ondersteunen.

Onderzoek

Een belangrijke pijler onder de kennisontwikkeling is onderzoek. Zo worden stages en onderzoeken van studenten Onderwijskunde begeleid waarin het bijvoorbeeld gaat over de ontwikkeling van gepersonaliseerd leren, leren differentiëren en onderwijsontwerp. Op pedagogisch terrein begeleidt Ton Bruining als co-promotor een onderzoek dat promovenda Lisette Bastiaansen doet naar de ontwikkeling van aandacht in onderwijs. Professor Gert Biesta is de promotor van dit onderzoek. Op organisatiekundig terrein verricht KPC Groep zelf onderzoek in verschillende sectoren naar de ontwikkeling van zogenaamde grenspraktijken. Het 10-14 onderwijs is zo'n grenspraktijk, net zoals een IKC, een netwerk van academische scholen rondom de lerarenopleiding of de **duurzaamheidsfabriek** waarin het MBO en het bedrijfsleven samenwerken. Verder neemt KPC Groep in het kader van haar R&D programma ook zelf initiatieven voor praktijkonderzoek. Deze publicatie is daarvan een voorbeeld.

Kennisnetwerken

In het kader van haar R&D beleid participeert KPC Groep in verschillende kennisnetwerken. Die netwerken zijn soms specifiek gericht op de ontwikkeling van 10-14 onderwijs. Daarnaast neemt KPC Groep deel aan netwerken waarin kennis wordt ontwikkeld die van pas komt bij de ontwikkeling van 10-14 onderwijs. Zo is lector Ton Bruining vanuit KPC Groep lid van de lectorenkring Pedagogische dimensies van het Nivoz. Deze onderzoekskring is verbonden aan de leerstoel van Pedagogische dimensies die Nivoz heeft ingesteld en die bekleed wordt door Gert Biesta. KPC Groep is ook lid van het onderzoeknetwerk Leiderschap in verandering van de Universiteit van Amsterdam.

Werkplaats 10-14 onderwijs

Wilt u zelf aan de slag gaan met een 10-14 project, dan is **de Werkplaats 10-14** een goede steun in de rug. De Werkplaats 10-14 richt zich op onderwijsprofessionals die met impact willen werken aan de ontwikkeling van 10-14 onderwijs. De werkplaats is bedoeld voor schoolleiders en innovatieve docenten in het po en vo die werken aan een 10-14 project. De werkplaats bestaat uit een serie van zes werkplaatsdagen. Aan het einde van deze cyclus heeft u een analyse gemaakt van de eigen omgeving, een uitwerking gemaakt voor een ontwikkelplan in

2019/2020 en ervaring opgedaan met haalbare deelprojecten. De werkplaats wordt begeleid door Pieter Snel en Ton Bruining. Pieter Snel is pionier van de eerste 10-14 school, het Tienercollege in Gorinchem. Ton Bruining staat hem bij met methoden en technieken van praktijkonderzoek, ontwerptechniek en veranderkunde.

Meer informatie:

KPC Groep

073-6247247

info@kpcgroep.nl

www.kpcgroep.nl

REFERENTIES

- Bergen, T. C. M., & Veen, K. V. (2004). Het leren van leraren in de context van onderwijsvernieuwing: Waarom is het zo moeilijk? *VELON Tijdschrift voor Lerarenopleiders*, 25, 29-39.
- Biesta, G. J. J. (2012). *Goed onderwijs en de cultuur van het meten*. Amsterdam: Boom Lemma.
- Biesta, G. J. J. (2018a). *Tijd voor pedagogiek. Over de pedagogische paragraaf van onderwijs, opleiding en vorming* [Oratie]. Geraadpleegd van https://www.uvh.nl/uvh.nl/up/ZscxxnwJS_Tijd-voor-pedagogiek-oratie-Gert-Biesta.pdf
- Biesta, G.J.J (2018b). *Persoonsvorming in het onderwijs: socialisatie of subjectificatie*. Geraadpleegd van <http://downloads.slo.nl/Documenten/essay-persoonsvorming-gert-biesta.pdf>
- Bray, B., & McClaskey, K. (2013). A Step-by-Step Guide to Personalize Learning. *Learning & Leading with Technology*, 40(7), 12-19.
- Chuong, C., & Schiess, J. O. N. (2016). *The Promise of Personalized Learning in Rural America*. Boston: Bellwether Education Partners.
- Conley, S., & Cooper, B. S. (2013). *Moving from teacher isolation to collaboration: Enhancing professionalism and school quality*. New York: R&L Education.
- Darling-Hammond, L., & McLaughlin, M. W. (1995). Policies that support professional development in an era of reform. *Phi Delta Kappan*, 76, 597.
- DuFour, R. (2004). What is a "professional learning community"? *Educational Leadership*, 61, 6-11.
- Geerdink, G. M. T., Geldens, J., Hennissen, P., van Katwijk, L., Koster, B., Onstenk, J., ... & Timmermans, M. (2015). De kernopgaven bij het opleiden van leraren: Kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming van leerlingen, studenten en lerarenopleiders. s.n.
- Giles, C., & Hargreaves, A. (2006). The sustainability of innovative schools as learning organizations and professional learning communities during standardized reform. *Educational Administration Quarterly*, 42, 124-156.
- Hord, S. M. (2008). Evolution of the professional learning community. *The Learning Professional*, 29, 10.

Pane, J. F., Steiner, E. D., Braid, M. D., & Hamilton, L. S. (2015). *Continued progress: Promising evidence on personalized learning*. Santa Monica, California: RAND Corporation.

Riveros, A., Newton, P., & Burgess, D. (2012). A situated account of teacher agency and learning: Critical reflections on professional learning communities. *Canadian Journal of Education*, 35, 202.

Senge, P. M. (2000). *Schools that learn*. New York: Currency/Doubleday.

Stoll, L., Bolam, R., McMahon, A., Wallace, M., & Thomas, S. (2006). Professional learning communities: A review of the literature. *Journal of educational change*, 7(4), 221-258.

Thurlings, M., Evers, A. T., & Vermeulen, M. (2015). Toward a model of explaining teachers' innovative behavior: A literature review. *Review of Educational Research*, 85, 430-471.